

בבא מציעא צ"ב

חמור וגמל אוכלים ממשא שעל למדנו במשנה, שחמור הפורק משא, יש בו איסור של 'לא תחסום'. שואלת הגמרא, מהיכן הבהמה אוכלת כשהיא פורקת, הרי פורקים את כל משאה בבת אחת? עונה הגמרא, הבהמה אוכלת בהליכתה מהמשא שעל גבה עד שתהיה פורקת¹. וכן שנינו, חמור וגמל אוכלים ממשאוי שעל גביהן ובלבד שלא יטול בידו ויאכילם.

משנה

פועל באמצע מלאכתו, אוכל ממה שעובד, קישות או כותבת ואפילו היא שוה דינר. רבי אלעזר חסמא אומר, לא יאכל פועל יתר על שכרו², וחכמים מתירים. אבל מלמדים את האדם, ואומרים לו בדרך עצה הוגנת, שלא יהא רעבתן שאם יאכל יותר מכדי שכרו יימנעו לשוכרו למלאכתו.

גמרא

לת"ק אין מלמדים לחכ' מלמדים שואלת הגמרא, מה ההבדל בין חכמים לתנא קמא? עונה הגמרא, ההבדל ביניהם הוא אם מלמדים את הפועלים, ומייעצים להם שלא יאכלו יותר משכרם. לתנא קמא אין מלמדים אותם שלא יאכלו יתר על שכרם, חכמים אומרים שמלמדים אותם. או שנאמר, שההבדל ביניהם הוא במה שאמר רב אסי אפילו לא שכרו אלא לבצור אשכול אחד, מותר לו לאכול את אותו אשכול. ועוד אמר רב אסי, מותר לפועל לאכול אפילו את האשכול הראשון שבצר ועדין לא נתן כלום לכליו של בעל הבית. תנא קמא סובר כרב אסי, ומתיר לפועל לאכול אפילו אם קטף קישות אחת. ורבי אלעזר אומר שבין שהיא לבדה, בין ששכרו לה ולחברותיה, לא יאכלנה אם היא שוה יותר משכרו. וחכמים אומרים, שמותר לאכול יותר על שכרו אם שכיר יום, הוא אבל אם שכרו לקישות לבדה אינו אוכל אותה, שלא כרב אסי.

רב אסי א' שפועל אוכל גם כשיש אח"כ מה שואלת הגמרא, מדוע אמר רב אסי פעמיים לתת לכליו של בעה"ב וגם כשאינו מה לתת את אותו הדין? עונה הגמרא, שאם רב אסי היה משמיע את הדין הראשון, היינו אומרים שאפילו שלא שכרו אלא לבצור אשכול אחד אוכל את אותו אשכול, משום שאין לו מה לתת לכליו של בעל הבית. ואי אפשר לומר לו שיתן את האשכול היחיד לכלי של בעל הבית, שהרי לא יהיה לפועל מה לאכול והרי התורה התירה לפועל לאכול. אבל היכן שיש מה לתת לכליו של בעל הבית, יתן לכליו ואחר כך יאכל. ואם רב אסי היה אומר את הדין

1 רש"י. ולא נאמר שהבהמה אוכלת רק כשהיא רואה את הגפן בפניה. תוס'.
2 הגמרא לומדת זאת מהכתוב "כנפשו" בשכירותו שמוסר נפשו עליו לעלות באילן או במקום סכנה.

השני, היינו אומרים שרק במקום שיוכל לתת אחר כך לכליו של בעל הבית מותר לו לאכול תחילה. אבל אם אין אלא את מה שהוא בוצר היינו אומרים שאסור לו לאכול הכל, לכן השמיע רב אשי את הדין בשניהם.

ואיבעי"א בדאיסי שא' "כי תבא בכרם רעך" בביאת כל אדם או שנאמר שההבדל בין התנא קמא לחכמים הוא במה אמר רב, מצאתי מגילת סתרים³ בי רבי חייא.

וכתוב בה איסי בן יהודה אומר שהכתוב: "כִּי תִבֵּא בְּכַרְם רֵעֶךָ וְאָכַלְתָּ עֲנָבִים בְּנִפְשֶׁךָ שְׂבָעָךְ וְאֵל פְּלִיךָ לֹא תִתֵּן" מדבר בביאת כל אדם ואפילו אינו שכירו. תנא קמא שאומר שפועל אוכל, אינו סובר כאיסי⁴. וחכמים שמתירים לאכול יותר על שכרו, שהרי גם מי שאינו שכיר אוכל, סוברים כאיסי. ואמר רב, איסי שמתיר לכל אדם לאכול לא הניח חיים לכל אדם. ואמר רב אשי אמרתי לרב כהנא, שמא איסי מדבר בעושים בסעודתם שעובדים ואוכלים?. ואמר לי אפילו כך נוח לאדם לשכור פועלים שיקטפו את פרדסו, ולא יבואו כולם ויקטפו את פירותיו ויאכלו פירות בשכרם.

הספק אם פועל אוכל משלו או משל שמים

הסתפקה הגמרא, האם מה שהפועל אוכל תוך כדי מלאכתו מפירות בעל הבית, נחשב כאוכל משלו, שהוא תוספת שכר שהתורה הוסיפה לו. או שאוכל משל שמים, במתנת גמילות חסדים כשאר מתנות עניים. והנפקא מינה היא כשאמר תנו את אכילתי לאשתי ובני. אם הוא אוכל משלו נותנים להם כמו שבידו לתת את שכרו למי שירצה⁵. ואם פועל אוכל משל שמים, התורה זיכתה לו ולא לאשתו ובניו, וכל זמן שלא הגיע לידו לא זכה בו ואינו יכול ליתנו לאשתו ובניו. ומביאה הגמרא ראייה ממה ששנינו במשנה, אוכל פועל קישות ואפילו בדינר כותבת ואפילו בדינר. ואם הוא אוכל משלו, כיצד יתכן שהתוספת מרובה על עיקר השכר? דוחה הגמרא, גם אם הוא אוכל משל שמים, סוף סוף כיצד הוא נשכר בדנקא ואוכל בזוז? אלא התורה זיכתה לו, וכמו כן אם הוא אוכל משלו התורה זיכתה לו.

מר סבר "כנפושך" בדבר שמוסר נפושך ומר סבר מה נפושך אם חסמת פטור

וחכמים מתירין. ולכאורה הם נחלקו אם פועל אוכל משלו ולא יאכל יותר משכרו, מפני שאין התוספת מרובה על העיקר. או שפועל אוכל משל שמים והתורה זיכתה לו. דוחה הגמרא, שלדברי הכל פועל אוכל משלו. ונחלקו בלימוד מהכתוב

3 מגילה טמונה מפני שאסור לכתוב הלכות וכשהיה שומע דבר חידוש וירא לשוכחו היה כותבו ומסתיר מן העין. רש"י.

4 ואע"ג שאיסי ב"י מדבר בעושים בסעודתם אינו נקרא פועל. תוס'. והרא"ש מפרש להיפך כשיטתו שפסק בכולם כחכמים וכן דעת הר"ף והרמב"ם שהשמיטו את שתי המימרות של רב אשי. הגהות הגר"א.

5 ותוס' כתב שמשעה ששכרו כמו שהתנה עמו אבל אם משל שמים אוכל לא זיכתה לו תורה אלא מה שהוא לועס ואוכל. תוס'.

”בְּנִפְשֶׁךָ“. רבי אלעזר סובר ”וְאִכְלַתְ עֲנָבִים בְּנִפְשֶׁךָ“, בדבר שאתה מוסר נפשך עליו לעלות בכבש, ולעלות באילן שמוסר את נפשו למיתה, שהוא שכרו. וחכמים סוברים, שלומדים מהכתוב ”בְּנִפְשֶׁךָ“, מה אם חסמת את נפשך אתה פטור, אף אם חסמת פועל אתה פטור ממלקות.

נזיר שא' תנו לאשתי ובני אין שומעין לו משום שאומרים לנזיר לך סחור אל תקרב לכרם

ובני' מהענבים שבוצר במקום שהוא היה אוכל, אין שומעין לו. ואם פועל אוכל משלו, מדוע אין שומעים לו? ⁶ עונה הגמרא, שזה משום קנס שקנסו, כדי שימנע עצמו ויתרחק מלהשכיר עצמו לעבוד בענבים. ומביאה הגמרא ראייה ממה ששנינו, פועל שאמר תנו לאשתי ובני אין שומעין לו. ואם פועל אוכל משלו, מדוע אין שומעים לו? דוחה הגמרא, מדובר בפועל נזיר. ולא קשה הרי שנינו בברייתא גם נזיר, וגם שנינו פועל. מפני ששתי הברייתות לא נשנו ביחד.

ומביאה הגמרא ראייה ממה ששנינו, שלומדים מהכתוב ”וְאִל פְּלִיךָ לֹא תִתֵּן“ שאין שומעין לפועל שאמר תנו לאשתי ובני. ואם נאמר שמדובר בנזיר קשה שאינו משום ”וְאִל פְּלִיךָ לֹא תִתֵּן“, אלא הוא משום 'לך לך אמרין נזירא! ואומרת הגמרא אין הכי נמי, ואגב שהתנא שנה בלשון פועל הביא את הפסוק המדבר בפועל. ולעולם הוא מדרבנן והפסוק הובא כאסמכתא.

שכר פועל לקצות אוכל ופטור ממע' ע"מ שאוכל אני ובני הוא פטור ובנו חייב

ומביאה הגמרא ראייה ממה ששנינו, השוכר את הפועל לייבש תאנים לקציעות, הרי זה אוכל ופטור מן המעשר, שכיון ועומדות לקצות לא נגמרה מלאכתן? ואם אמר 'על מנת שאוכל אני ובני', שאינו נשכר לבעל הבית, או 'על מנת שיאכל בני בשכרי' ⁸ שקצצת לי', הוא אוכל ופטור שהתורה זיכתה לו כלקט שכחה ופאה שפטורין מן המעשר. ובנו אוכל וחייב במעשר, מפני שהוא כלוקח מקח שלא נגמרה מלאכתו. ואם משלו הוא אוכל, מדוע בנו חייב, הרי הוא אוכל בשכר אביו והוא כאביו? אמר רבינא, הואיל והתנה שגם בנו יאכל הוא נראה כמקח, אבל האכילה שלו אפילו שהיא בשכר, כיון שאינה בתנאי הוא לא דומה למקח.

ומביאה הגמרא ראייה ממה ששנינו במשנה הבאה, השוכר את הפועל לעשות בנטע רבעי שלו, הרי אלו לא יאכלו, שצריכים לאכלו בתוך חומת ירושלים⁹.

6 התוס' הקשו הרי כיון שאינו יכול לאכול הוא כחולה. וי"ל שהחולה אינו תאב לפירות אבל נזיר שתאב הוא כשאר פועל. תוס'.

7 תוס' הקשו האם בשביל שהוא חושב לקצות הוא הפך להיות בכלל דייש? וי"ל שמדובר במקום שהמנהג הוא לקצות תאנים, ועוד י"ל שכיון שע"י מחשבתו נחשב לדבר שלא נגמר מלאכתו ראוי שהפועל יאכל. תוס'.

8 רש"י פירש שהבן יאכל עם האב בשכר פעולת האב. והקשו תוס' הרי בנו חייב כיון שהוא מקח גמור. אלא נראה שבשכרו הוא שהבן יאכל תחתיו. תוס'.

9 שלומדים בגזירה שווה "קודש" "קודש" ממעשר. ונשכר לו מתחילה על דעת שלא יאכל בהם. רש"י.

ואם לא הודיען מתחילה ששוכרם לעשות עמו בנטע רבעי, פודה ומאכילן. ואם פועל אוכל משל שמים¹⁰, מדוע פודה ומאכילם, הרי התורה לא זיכתה לו לאכול באיסור? ואומרת הגמרא משום שהוא נראה כמקח טעות, ואילו לא הודיעם לא היו נשכרים לו.

נתפרסו עגוליו נתפתחו חביותיו הרי אלו לא יאכלו ואם לא הודיען מעשר ומאכילם שואלת הגמרא ממה ששנינו בסיפא של המשנה, נתפרסו עגוליו, אחרי שדרס בעיגולים ונגמרה מלאכתן למעשר נפלו ונתפרסו וצריך לחזור ולדרסם, הרי אלו לא יאכלו. מפני שפועל לא אוכל בדבר שנגמרה מלאכתו למעשר. נתפתחו חביותיו ניטלו מגופותיהם ושכרו לסותמם, הרי אלו לא יאכלו שנגמרה מלאכתן למעשר. ואם לא הודיען¹¹ מעשר ומאכילן. ואם פועל אוכל משל שמים מדוע מעשר ומאכלם הרי תורה לא זיכתה להם איסור? ובנתפרסו עגוליו אפשר לומר שהוא נראה כמקח טעות, אבל אין לומר כן בנתפתחו חביותיו, שהרי יודעים שמשירד לבור הוא יין והוטבלו למעשר, וידעו שלא יוכלו לשתות מהיין? אמר רב ששת, שנתפתחו חביותיו לבור, שנשפכו לבור והוא כמקח טעות מפני שהיו סבורים שלא הוציאוהו משם משירד מן הגת לתוכו.

במקום שהמושך הוא שמקפה שואלת הגמרא, הרי שנינו בברייתא, יין משירד לבור הוא גמרו למעשר, והרי ירד לבור? עונה הגמרא, שהמשנה היא כרבי עקיבא שאמר גמר המלאכה לעניין מעשר ביין הוא משיקפה, כלומר משיצופו החרצנים על פי הבור כשהיין מתחיל לתסוס. והפועלים יאמרו לבעל הבית, לא ידענו שהחרצנים כבר צפו. שואלת הגמרא, שבעל הבית יאמר להם משאמרתי לכם שאני שוכר אתכם למשכו מן הבור, היה לכם להעלות בדעתכם שהחרצנים צפו, וסברתם וקיבלתם? עונה הגמרא, מדובר במקום שמי שמושך את היין מן הבור הוא שמוציא את החרצנים.

ואומרת הגמרא, שניתן להסביר באופן אחר מדוע כשלא אמר לפועלים שנגמרה מלאכת היין, פודה ומאכילם, שהרי שנה רב זביד ברייתא של רבי הושעיא, יין נגמר למעשר משירד לבור ויקפה. רבי עקיבא אומר, לאחר שנתן את היין בחביות והוציאו את השמרים שצפים בעקבות התסיסה. ולכן חייב לתת להם, מפני שהפועלים יאמרו לו לא ידענו ששלו אותם. שואלת הגמרא, שבעל הבית יאמר להם היה לכם להעלות על דעתכם שכבר שלו ממנו את הרתיחות? עונה הגמרא, מדובר במקום שהסותם את החביות במגופות הוא זה ששולה.

10 אם אוכל משל שמים מדוע פודה ומאכילן הרי התורה לא זיכתה לו איסור אבל אם אוכל משלו הוא כמו שהתנה עמו מתחילה שיפדה ויאכילו. ור"ח פירש שאם אוכל משל שמים יאכלו בלא פדייה. ותירצו איסורא לא זכי ליה רחמנא. ולפי גירסתו זו קשה מדוע הג' לא מקשה אמאי אוכלים כלל כמו שמקשים בהתפרסו עיגוליו. תוס'.
11 ואם לא הודיען. לקמן הקשו מה צריך להודיעם בחביות. רש"י.

קוצץ ע"י בנו ובתו עבדו ושפחתו הגדול' וע"י אשתו לא על ידי הקטנים ועל ידי בהמתו

ומביאה הגמרא ראייה ממה ששינו במשנה לקמן, קוצץ אדם על ידי עצמו,

בשביל עצמו, על ידי בנו ובתו הגדולים, על ידי עבדו ושפחתו הגדולים, ועל ידי אשתו מפני שיש בהן דעת. אבל אינו קוצץ לא על ידי בנו ובתו הקטנים, ולא על ידי עבדו ושפחתו הקטנים, ולא על ידי בהמתו מפני שאין בהן דעת. והגמרא הבינה, שמדובר במעלה להם מזונות, ושכר פעולתם הוא שלו. אם פועל אוכל משל שמים, משום כך אינו קוצץ על ידי עבדיו הקטנים, שהרי אין לפועל קטן זכות אלא כשנותן לתוך פיו. אבל אם הוא אוכל משלו והיא תוספת שכר, הרי גם התוספת היא שלו, ומדוע הוא לא יכול לקצוץ גם עבור עבדיו הקטנים? דוחה הגמרא, מדובר כשאינו מעלה להם מזונות, ושכרן אינו שלו¹². שואלת הגמרא מדוע הוא קוצץ על ידי בניו הגדולים¹³? עונה הגמרא, שקוצץ על ידי עבדיו הגדולים, מפני שידעו ומחלו.

קוצץ ע"י אשתו ולא בהמתו ע"י בניו הגדולים ולא הקטנים ע"י עבדיו הכנענים

ומביאה הגמרא את הברייתא שרבי הושעיא שנה, קוצץ אדם על ידי עצמו

ועל ידי אשתו, אבל לא על ידי בהמתו. ועל ידי בנו ובתו הגדולים, אבל לא ע"י בנו ובתו הקטנים. וקוצץ ע"י עבדו ושפחתו הכנענים בין גדולים ובין קטנים. ויש סתירה בין המשנה שאומרת שאינו קוצץ על ידי עבדיו הקטנים לברייתא שאומרת שקוצץ.

כאן במעלה מזונות כאן בשאין מעלה והתורה ולכאורה המשנה והברייתא מדברות לא זיכתה צער בניו הקטנים במעלה להם מזונות¹⁴ והתנא של המשנה

שאומר שאינו קוצץ על ידי עבדיו הקטנים סובר שפועל אוכל משל שמים. ואין לאדון זכיה באכילתם מפני שהתורה לא זיכתה להם עד ששיימו את האוכל בפיהם. והתנא של הברייתא סובר שקוצץ על ידי עבדיו הקטנים מפני שפועל אוכל משלו. ואומרת הגמרא שלדברי הכל פועל אוכל משלו. המשנה מדברת כשאינו מעלה להם מזונות, והברייתא במעלה להם מזונות. ושואלת הגמרא לפי מה שהעמדנו במעלה להם מזונות, מדוע הוא אינו יכול לקוץ לקטנים?. ואומרת הגמרא שהתורה לא זיכתה לפועל את צערם של בנו ובתו הקטנים¹⁵.

12 והגמרא חשבה שאין הרב יכול לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך, והיא מחלוקת במסכת גיטין, ואין קוצץ ע"י בהמתו משום לאו דחסימה שאפילו אם הוא עצמו דש בה דיישה שלו אינו ראשי לחסמה. רש"י.

13 אבל אם מעלה להם מזונות ופועל אוכל משל שמים כיון שזון את הגדולים הם מחלו לו בלב שלם. אבל אם אינו מעלה להם מזונות אינם מוחלים לו בלב שלם. ותירצו שבכל זאת הם מוחלים בלב שלם. תוס'.

14 אע"ג שהעמידו את המשנה באין מעלה עכשיו שהביאו את הברייתא סברו שנעמיד גם את המשנה במעלה מזונות. תוס'.

15 לאו דוקא נקט רחמנא שהרי מציאת קטן ושכרו לאביו מדרבנן. וריב"ן גורס לא זכו ליה רבנן. תוס'.

אין לומר שכאן וכאן בשאין מעלה מזונות ונח' ושואלת הגמרא על מה שהעמדנו את
 אם הרב יכול לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך המשנה בשאין מעלה להם מזונות. איך
 נסביר לפי מי שאמר שהאדון יכול לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך?! אלא יש
 לומר שבין המשנה ובין הברייתא מדברות בשאין מעלה להם מזונות. וגם התנא
 של המשנה וגם התנא של הברייתא סוברים שפועל אוכל משלו. התנא של המשנה
 סובר שהרב אינו יכול לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך, והתנא של הברייתא סובר
 שהרב יכול לומר עשה עמי ואיני זנך.

האם ר"י עושה שלא כמשנה אלא שואלת הגמרא, האם רבי יוחנן שאמר שהרב יכול
 לד"ה משל שמים וקוצץ מזונות לומר עשה עמי ואיני זנך, עוזב את דברי המשנה
 ושונה כברייתא? אלא יש לומר שרבי יוחנן יאמר שלדברי הכל פועל אוכל משל
 שמים, ואפילו אם מעלה מזונות אינו יכול לקצוץ על ידי קטנים. ומה שאמר
 רבי הושעיא 'קוצץ', הכוונה שיתן להם מקודם מזונות רבים, כדי שלא יאכלו מן
 הענבים. שואלת הגמרא, אם כך אינו קוצץ גם בבהמה, וקשה הרי שנינו בברייתא
 שבעל הבית רשאי להתיר פקיעי עמיר לפני בהמה כדי שלא תאכל¹⁶? אלא יש
 לומר שהתנא של המשנה והתנא של הברייתא חולקים אם פועל אוכל משלו או
 משל שמים¹⁷.

16 היה אפשר להקשות גם מבניו בנותיו הקטנים. או שנאמר שכיון שאינם בני מחילה אינו רשאי לצערם כלל. תוס'.

17 ולר"י בין המשנה ובין הברייתא הן באינו מעלה מזונות. תוס'.

